

Ressenya de l'obra de la Generalitat en matèria d'Assistència Psiquiàtrica i Higiene Mental, a partir del 19 de juliol del 1936

pel Dr. SALVADOR VIVES

Delegat de la Generalitat als Serveis de Psiquiatria de Catalunya

L'assistència psiquiàtrica i la higiene mental estan estretament lligades en el seu progrés i desenvolupament a les condicions socials i polítiques, car una i altra necessiten un «clima» favorable perquè els avenços tècnics puguin traduir-se en realitzacions d'un rendiment efectiu.

L'estat polític i social de Catalunya consecutiu a la sublevació militar del 19 de juliol, influí considerablement en les condicions en què era prestada l'assistència psiquiàtrica. Ultra la substitució fulminant del personal infermer religiós per personal laic, hi ha a considerar el fet cabdal de passar a dependre directament de la Generalitat els gran establiments psiquiàtrics de Catalunya: Hospital Psiquiàtric de Vilaboi, Institut Pere Mata de Reus i Institut Mental de Sant Andreu, que hospitalitza prop de 5.000 malalts.

El poder públic es trobà així davant una situació de fet que li plantejava d'una manera imperativa i categòrica nombrosos problemes que reclamaven una solució immediata. Per a afrontar el nou estat de coses era creada a finals de juliol del 1936, a la Conselleria de Sanitat i Assistència Social, una Delegació especial dels Serveis de Psiquiatria de Catalunya, amb la missió de controlar i coordinar la marxa tècnica dels establiments destinats a l'assistència dels malalts mentals.

En la sistematització i organització de les funcions i serveis del Departament, la Delegació dels Serveis Psiquiàtrics ha estat inclosa entre els Serveis Tècnics de Sanitat i Assistència Social i ha estat dotada d'una oficina, designada amb el nom d'*Oficina de Serveis de Psiquiatria i d'Higiene Mental*. La missió d'aquesta oficina pot ésser concretada en els punts següents:

a) Inspecció, control tècnic i coordinació dels establiments i serveis psiquiàtrics i d'higiene mental;

b) Informar sobre les qüestions d'assistència psiquiàtrica i d'higiene mental;

c) Proposar i organitzar l'assessorament i la

col·laboració de les persones competents, corporacions i organitzacions interessades en l'obra de la higiene mental i de l'assistència psiquiàtrica;

d) Obtenció i valoració, amb mires a la profilaxi i a l'assistència, de dades estadístiques referents a les diverses malalties mentals i llurs causes;

e) Estudi de l'organització tècnico-social de la preservació i lluita contra la folia i coordinació de les diverses activitats que col·laboren a l'obra de la higiene mental;

f) Propaganda i difusió de les normes i regles de la higiene mental i de l'eugenèsia;

g) Vetllar per la correcta observació de les disposicions de caràcter legal i tècnic dictades sobre el funcionament dels establiments i serveis psiquiàtrics i d'higiene mental.

No cal subratllar la importància i la significació del fet d'haver-hi dins el Departament de Sanitat i Assistència Social l'òrgan adequat per a l'estudi i plantejament de les qüestions de l'assistència psiquiàtrica i de la higiene mental, les quals constitueixen, incontestablement, un dels capítols de major envergadura tècnica, econòmica i social de l'obra conjunta de la Sanitat i l'Assistència.

Creada, com hem dit abans, la Delegació dels Serveis de Psiquiatria a finals de juliol del 1936, el primer problema que atengué la Conselleria fou el d'ampliar les possibilitats d'assistència per tal d'assegurar l'hospitalització immediata: 1.er, dels casos habituals de malaltia mental; 2.^{on}, de l'escorpió que la guerra i la revolució desencadenarien; 3.er, dels 200 malalts que esperaven torn per a ésser internats abans del 19 de juliol. En afirmar que tot això ha estat aconseguit i que ni un sol malalt mental d'assistència social ha hagut de fer espera per entrar als establiments psiquiàtrics de la Generalitat, ens cal afegir que gràcies a l'habilitació per a sanatori mental de l'Ex-Convent de Les Avellanes, d'Os de Balaguer (Vegueria de

Lleida, La Noguera), hom ha pogut també assistir els malalts evacuats del Manicomí d'Osea.

Mancava, a Catalunya, una institució on poder donar acolliment a aquells malalts psiconeuròtics d'assistència social que necessiten una temporada més o menys llarga d'hospitalització. L'apropiació pel Departament de Sanitat i Assistència Social de la finca «Les Eures», radicada a Barcelona-Horta, permetia pensar a satisfer aquesta necessitat. Un Decret de la Generalitat disposa l'habilitació de la dita finca, composta d'edificis, jardí, parc i bosc, per a assistir-hi en les degudes condicions de repòs, calma i vida a l'aire lliure, els malalts psico-neuròtics, els quals no troben lloc adequat ni a l'hospital corrent ni a l'establiment psiquiàtric.

A l'objecte de donar a l'improvisat personal auxiliar un mínim de coneixements foren organitzats a tots els establiments psiquiàtrics per Ordre de la Conselleria, un curs de teòric-pràctics destinats al personal infermer per tal de preparar-los per a la tasca de gran responsabilitat que els era confiada.

Abans del 19 de juliol hi havia disperses en diversos Convents de Religioses de Barcelona moltes «noies extraviesades», en realitat noies adolescents i joves anormals del caràcter i de la conducta per posseir una personalitat psicopàtica, que eren assistides al marge de tota norma pedagògica i psiquiàtrica. Aquestes noies, en nombre d'un centenar, són ara acollides a la Colònia de Noies Enric Fontbernat, instal·lada en un vast i espaiós ex-Convent de Pedralbes. No cal dir que aquest establiment funciona, com és degut, sota un control psiquiàtric i pedagògic.

També la Conselleria organitzà en una de les «Jornades d'Orientació de la Sanitat de l'Assistència Social» celebrades al Casal del Metge, unes conferències, que foren radiades, sobre temes d'higiene mental i d'assistència psiquiàtrica. El programa d'aquesta jornada fou el següent: Dr. Solanes, metge psiquiatra al front d'Aragó: «Preservació i lluita contra les malalties mentals del soldat i del combatent»; Pere Blasi, Director del Grup Escola Lluís Vives: «Assistència i educació dels nens anormals»; Dr. Salvador Vives, Delegat de la Generalitat als Serveis de Psiquiatria de Catalunya: «La reforma de l'assistència al malalt mental»; J. Puig i Elies, President del Consell de l'Escola Nova Unificada: «Els nens anormals, i el C. E. N. U.»; Dr. F. Martí i Ibáñez, Director General de Sanitat i Assistència Social: «Orientació sexual de l'adolescent».

Porta la Conselleria de l'experiència històrica que demostra que tot moviment d'alliberació es tradueix en una millor assistència al malalt mental—Pinel, Chiarugi i William Tuke trenquen, res-

pectivament, a França, Itàlia i Anglaterra les cadenes dels alienats a finals del segle XVIIIè: Enciclopèdia, Revolució Francesa—i atenta la Conselleria, a l'hora i al moment que vivim, ha convocat una «Conferència d'Assistència Psiquiàtrica i d'Higiene Mental» on han estat examinats des de punts de vista nous i amb criteris adients als postulats socials de la revolució i a l'estat present de la medicina mental, els problemes cabdals de les esmentades branques de la sanitat i de l'assistència.

La «Conferència», integrada per psiquiatres del front d'Aragó, del Consell de Sanitat de Guerra i de tots els establiments frenocomials, per representants de la Lliga Catalana d'Higiene Mental i de l'Institut Psicotècnic de la Generalitat, ha deliberat sobre els següents temes:

I. — Psiquiatria de guerra (Profilaxi despistatge, tractament i assistència de les psiconeurosis i psicosis de guerra. Peritatge psiquiàtrico-legal de guerra. Higiene mental del combatent).

II. — Assistència psiquiàtrica, no diferenciada per motius d'indole econòmica i dependent tota ella de la Generalitat.

III. — Divisió territorial de Catalunya quant a l'Assistència Psiquiàtrica i a la Higiene Mental.

IV. — Normes mèdico-legals i administratives per a l'ingrés i sortida d'un establiment psiquiàtric.

V. — Missió dels Dispensaris Psiquiàtrics i d'Higiene mental.

VI. — Assistència social psiquiàtrica. Assistència homofamiliar i heterofamiliar.

VII. — Assistència als malalts psiconeuròtics.

VIII. — Establiments frenocomials: a) destinats a malalts aguts; b) destinats a malalts aguts i crònics; c) destinats a malalts crònics.

IX. — Assistència als toxicòmans i als alcohòlics.

X. — Assistència als malalts perillosos (malalts hetero-agressius amb caràcter de permanència).

XI. — Examen psiquiàtric de tots els delinqüents. Assistència als malalts mentals delinqüents.

XII. — Preparació, formació i selecció del personal de tractament i assistència: metges psiquiatres, infermers psiquiàtrics, assistents socials.

XIII. — Conveniència d'emprar personal infermer femení en alguns serveis dels departaments d'homes.

XIV. — Normes a tenir en compte quant al nombre de metges psiquiatres i d'infermers en els diversos tipus d'establiments i serveis.

XV. — La laborteràpia en els establiments psiquiàtrics.

XVI. — El divorci en els malalts mentals des del punt de vista mèdic.

XVII. — L'esterilització de certs malalts psíquics des del punt de vista mèdic.

XVIII. — L'assistència als infants anormals.

XIX. — Mitjans més eficaços de propaganda i difusió popular de les regles de la higiene mental i de l'eugenèsia.

Els participants a la «Conferència» han dut a terme una labor meritòria i valuosa. Com que la limitació d'espai de què disposem no ens permet detallar i comentar totes i cada una de les importants suggerències i conclusions que han estat elaborades, ens limitarem a glossar-ne lleugerament algunes.

La «Conferència», d'acord amb el criteri de la Conselleria de descentralitzar els Serveis de Sanitat i Assistència Social i vigoritzar i enfortir la vida de les comarques, ha proposat la creació de dos nous establiments psiquiàtrics a Catalunya: un a la Vegueria de Lleida, per a les comarques occidentals; i un altre a la Vegueria de Maresa, per a les comarques del centre-nord. Aquests dos nous establiments psiquiàtrics, juntament amb alguns dels altres que ara tenim, vindran a constituir, degudament articulats i estratègicament distribuïts, cinc centres dinàmics, un per a cada demarcació, de propulsió de la magna obra d'assistència psiquiàtrica i d'higiene mental. La vella concepció del manicomi com una casa xopa de dolor i erma d'esperança, com un lloc de concentració de desferres humanes, ha de desaparèixer del tot. L'hospital psiquiàtric digne d'aquest nom ha d'ésser un establiment mixt de dispensari i de clínica, d'obrador i de granja, i de servei social, que ha d'actuar com a òrgan executor i realitzador de les funcions de cura i assistència, i de preservació i profilaxi en la demarcació territorial que tingui assenyalada.

Seguint les suggerències i acords de la «Conferència» hi haurà estesa per tot Catalunya, tant a la Catalunya urbana com a la rural, una xarxa de Dispensaris psiquiàtrics i d'higiene mental, els quals estaran en estreta connexió amb els establiments dels centres psiquiàtrics. Gràcies a aquests

dispensaris serà possible de descobrir els trastorns mentals així que s'iniciïn i adreçar les persones que els presenten a les institucions adients amb les majors garanties de guariment. També els dispensaris, actuant amb eficàcia, faran arribar per tot arreu les normes i regles de la higiene mental i de l'eugenèsia i seran els millors agents de preservació i defensa del nostre capital psíquic col·lectiu.

Amb l'engranatge savi i flexible del dispensari, l'establiment psiquiàtric i el servei social, serà possible portar a terme, com ho ha proposat la «Conferència», la instal·lació, a Catalunya, de l'assistència familiar al malalt mental. Hom calcula que un 15 per 100 dels malalts dels establiments psiquiàtrics són susceptibles d'ésser assistits dins l'ambient familiar, algunes vegades en l'ambient de la família pròpia, molt més sovint en l'ambient d'una família estrangera. Gràcies a l'assistència familiar és possible de tornar al ritme social un bon nombre de malalts psíquics, que d'altra manera haurien de residir permanentment dins el clos del sanatori mental.

També la «Conferència» ha proposat que fos designada una ponència encarregada de redactar el programa d'estudis per a obtenir, a Catalunya, el títol d'infermer psiquiàtric. La ponència nomenada té ja el seu treball molt avançat i està a punt de donar fi a la seva comesa.

Hom pot veure per allò ressenyat que la Conselleria es proposa dur a terme una obra vasta i coherent, articulada i orgànica, per tal d'aconseguir, ja no solament la col·laboració, sinó la complicitat mateixa del poble i de la societat en les qüestions d'assistència psiquiàtrica i d'higiene mental. I és gràcies a aquesta obra mèdico-social que arribarem a obtenir que l'assistència al malalt mental sigui, alhora, tècnicament eficient i humanament digna, tal com ho vol la Generalitat de Catalunya—que no endebades s'ha dit que l'estat de l'assistència psiquiàtrica era un dels exponentes més segurs de l'afinament i grau de civilització d'un poble.